

Miloš M. STAROVLAH*

POLITIKA I NASTAVA ISTORIJE

Ruski filozof Berđajev kaže: „Nesrećna je sudbina naroda koji ne voli svoju istoriju i koji hoće ponovo da je započinje od nule”¹. A mi smo, na neki način, našu istoriju samo u toku posljednjih stotinak godina počinjali bar pet puta i to uglavnom zbog političkih razloga.

Ako počnemo od prvog velikog međaša zvanog Velika podgorička skupština, tu su odmah dvije krajnosti. Po jednim je to ostvarivanje vjekovnog sna naroda Crne Gore o zajedničkoj državi sa Srbijom. Pri tome zaboravljaju o kakvom ujedinjenju je riječ, te da se radi o ponižavajućem mjestu Crne Gore u novonastaloj državi, o nekorektnom odnosu prema djelu i imenu kralja Nikole. Da li uopšte ima pojedinca koji je i perom i mačem bolje od njega afirmisao Crnu Goru i njeno srpstvo. Drugi Podgoričku skupštinu smatraju sramnim činom izdaje, zaboravljajući ko su njeni akteri, čiji su to đedovi koji donesoše tako sramne odluke – ko su te „kukavice” koji se uplašiše od srbijanskih žandarma? Ni jedni ni drugi, razumije se, nijesu u pravu. U pitanju je loša procjena i jednih i drugih. Ujedinjenje da, ali način na koji je ostvareno bio je krajnje pogrešan. Odnos nove države prema Crnoj Gori je bio ponižavajući, a prema kralju Nikoli dozlabora nepavedan, utoliko neshvatljiviji jer je na čelu te nove države bio njegov rođeni unuk.

Kada se pak radi o učešću naših naroda u Drugom svjetskom ratu, opet podjele na oslobodioce i izdajnike. Komunistička partija sve zasluge o organizovanju i vođenju Narodnooslobodilačke borbe prisvaja sebi, ne vodeći računa koliki je tu udio vjekovne naše ljubavi i povjerenje u „majku Rusiju” (kada je Rusija stupila u rat, brda su odjekivala od ra-

* Miloš Starovlah, Podgorica

¹ Nikolaj Berđajev, *Filozofija nejednakosti*, Mediteran – Oktoih, 1990, str. 101.

dosnog pokliča: „Zaratila Rusija” – Čopić). Isto tako ne smijemo zaboraviti da je najveći broj boraca pošao u NOB sa krajnje plemenitim namjerama – siguran da brani slobodu i dostojanstvo svog naroda. Svi ostali ideali većini tih hrabrih boraca bili su nejasni, nevažni, jer da su se rukovodili političkim idealima Komunističke partije, s obzirom na seljačko porijeklo ogromne većine boraca, mnogi od njih nikada ne bi stupili u NOP. Takođe se ne vodi računa ni o tome, osobito kada se radi o oficirima, da su bili zakleti na vjernost kralju i otadžbini; niti pak da su se kralj i Vlada nalazili u Londonu pod zaštitom naših ratnih saveznika koji su pomagali četnički pokret sve dok se Staljin i Čerčil nijesu dogovorili o poratnim zonama uticaja. Međutim, sa sve većim naglaskom na građanskim karakterom rata, uveliko se umanjuje golemi doprinos Narodnooslobodilačke borbe pobjedi nad fašizmom.

Poslije Drugog svjetskog rata nova vlast u Jugoslaviji se osula „i drvljem i kamenjem” na Kraljevinu Jugoslaviju, negirajući joj svaki uspjeh. Međutim, kada se radi o obrazovanju, osobito Crnogoraca, ona je pružala dosta solidne uslove, tako da se za prvih deset godina postojanja Jugoslavije broj osnovnih škola na području današnje Crne Gore povećao za 122 nove škole. Na kraju postojanja Kraljevine Jugoslavije, na području današnje Crne Gore radile su 464 osnovne škole sa 44.310 učenika, 10 gimnazija (šest viših i četiri niže) sa 9.087 učenika, dvije učiteljske škole, sedam građanskih škola, 13 ženskih zanatskih škola, tri ćilimarske, dvije muške zanatske škole, osam zanatsko-trgovačkih škola, šest večernih, osam zabavišta i jedna viša škola.² Otvaranjem škola, naročito srednjih i omogućavanjem nastavka školovanja na višim i visokim školama stvoreni su uslovi da se pomoću škole sve više mijenja socijalni status značajnog dijela stanovništva na području Crne Gore. Naime, odavno je na našim prostorima promjena socijalnog statusa gotovo isključivo zavisila od škole. Tako je, na primjer, sa područja Zetske banovine 1930. godine bilo, srazmjeno broju stanovnika, za 50% više studenata od jugoslovenskog prosjeka, iako na njenom prostoru nije bilo nijedne visokoškolske ustanove.

Odmah poslije završetka Drugog svjetskog rata Jugoslavija je pripadala tzv. Istočnom bloku, a 1948. godine dolazi za naše narode pogubna Rezolucija Informbiroa, radi koje su, opet prvenstveno zbog ljubavi i vjere u Rusiju, u najvećem broju stradali ljudi sa naših prostora. Ubr-

² Miloš Starovlah, *Istorija školstva u Crnoj Gori*, CID, Podgorica 1997.

zo zatim nastupa period samoupravljanja, u kome su, navodno zbog razvoja novih samoupravnih odnosa, škole silno vrijeme gubile u raspravama o samoupravnim aktima, što je sve išlo na štetu nastave, a u privrednim organizacijama znatno više vremena je bilo posvećeno raspravama o raspodjeli nego o sticanju dohotka; da bi početkom devedesetih godina prošlog vijeka, bar kada se radi o obrazovanju, došlo do pretjerane birokratizacije, kao i do neshvatljivog izuzimanja osnovnih škola i predškolskih ustanova iz nadležnosti opština i lokalne samouprave, a u privredi otpočeo proces napuštanja „novih socijalističkih samoupravnih odnosa”. I što je najgore, mi kod tih promjena znatno više vremena posvećujemo kritici prethodnog perioda, nego objašnjavanju pozitivnih efekata određenih promjena i potpuno zanemarujemo šta je dobro bilo u prethodnom periodu, pa da to zadržimo. Kod nas se, dakle, često nije vršila nadogradnja, već potpuna nihilizacija prethodnog sistema. Tako je poslije januara 1989. godine ideološko, i ne samo ideološko, već dobrim dijelom i istorijsko klatno, koje je do tada bilo zategnuto u jednu, najedanput popustilo i silom inercije prešlo na drugu stranu. Dolazi do kritike svega što se zbilo u posljednjih pet decenija. Oštrina kritike je isto tako bespoštedna kao u dva prethodna perioda.

Kako sve to smjestiti, na primjer, u udžbenik istorije za osnovnu školu, a da bude shvatljivo djeci? Šta je tu istorija, a šta gola politika?

U novije vrijeme na našim prostorima desile su se mnoge krupne promjene. Kad o njima piše istoričar od zanata, on može (a to često i čini) da bira temu o kojoj daje svoj sud na osnovu sopstvenih analiza i ubjeđenja. Međutim, mogućnosti pisca udžbenika su bar po dva osnovna ograničene: prvo, naučnik sam bira temu o kojoj želi da piše, a pisac udžbenika mora da obuhvati cio period predviđen nastavnim planom i programom i, drugo, udžbenik mora biti prilagođen psihofizičkom uzrastu učenika. Uz to pisac udžbenika, pored svog subjektivizma, opterećen je i subjektivizmom istoričara čije radove koristi, što je tim teže s obzirom na to da su neki istoričari izmijenili svoje prvobitne naučne tvrdnje i da mnogi događaji koji su se desili u novije vrijeme još nijesu dovoljno naučno verifikovani. Međutim, u udžbeniku, osobito kada je namijenjen osnovnoj školi, moraju se naći samo naučno nesporno utvrđene činjenice. Ali, nažalost, kada se radi o našoj novijoj, pa i svjetskoj istoriji, mnogi događaji nijesu nesporno naučno utvrđeni. I nerijetko ne samo da se ne radi o sigurno utvrđenim činjenicama, već što je još gore o subjektivnim viđenjima i crno-bijeloj slici, s tim što raspored boja ne

zavisi samo od istorijskih činjenica, već prvenstveno od političkih, nacionalnih ili nekih drugih opredjeljenja istoričara. Neka od tih pisanja su toliko ispolitizovana, i što je još gore, obojena mržnjom, da gotovo i ne vode računa o naučnim istinama. Upravo radi se o zloupotrebi nauke u određene političke svrhe.

Poslije završetka Drugog svjetskog rata dolazi do pretjerane popularizacije NOB-a i njenog vođe. Čitav društveni mehanizam, pa razumije se i nastava, ali i značajan broj istoričara trudili su se da dokažu da je sve što se u njoj dešavalo besprekorno³. Svi ostali akteri zbivanja na području Jugoslavije svrstani su u red izdajnika. Međutim, Berđajev kaže: „Nikada u ratu svjetlost i istina ne mogu biti isključivo na jednoj strani – a zlo i tama na drugoj”⁴. Krajem osamdesetih godina prošlog vijeka dolazi do nepoštedne kritike poratnog perioda, a među kritičarima su nerijetko i oni koji su ga do juče hvalili, s tim što je sada sintagma „peta kolona” zamijenjena riječju „komunjare”. Prema ovim kritičarima „komunjare” su nanijele toliko zla narodu da je svakom sramota što je živio u tom periodu bez obzira na to šta je radio.

Nije problem što se jučerašnje tzv. jednouljne zamjenjuje „višeumljem”, već u našoj nerazvijenoj državnoj i nacionalnoj svijesti, pa se u borbi za lični i stranački interes ne preza ni od čega, tako da se nerijetko za saveznike uzimaju i ljuti neprijatelji naše države i naroda, samo da bi se ojačale nečije pozicije. Pored sadašnjih oživljavaju i stare podjele. I za sve što se sada čini želi se, po svaku cijenu, naći potpora u našoj istoriji. A kada toga nema, što je najčešći slučaj, onda se bijes ispoljava na nastavu istorije, na njene planove, programe, udžbenike i sl. Kako reče akademik Strugar: „Kao što je naše nacionalno društvo danas na raspeću, zavisno nam je od toga i svaka nauka o čovjeku i narodu, u tegobnom pregibanju. Pogotovo gadno je spopadnuta historiografija, od svuda zasipana nepreglednim proizvoljnostima, od svačijeg, ponajvećma usplahirenog pričanja o prošlosti, skupno, u našoj strašnoj zvonjavi preglasnog zbora, sve pod ukrstom riječi: kamo krivci, evo pravednika”⁵.

³ Međutim, Meša Selimović, jedan od aktivnih učesnika NOB-a, kaže; „Bio bi mi potreban još jedan, dug život da opišem našu revoluciju svu njenu složenost i protivurječnosti, njenu surovost, njeno herojstvo i nevine žrtve”, *Sjećanja*, Beograd, 1983, str. 104.

⁴ Nikolaj Berđajev, *n. d.*, str. 195.

⁵ Vlado Strugar, *Snalaženje istoričara u višestranačkom društvu (Istorijska nauka i nastava istorije u savremenim uslovima)*, Podgorica, 1994, str. 37.

Poslove pisca udžbenika istorije otežava i činjenica da je nekritično objavljen značajan broj dokumenata, koji se odnose na ovaj period, kao i pojava ogromnog istorijskog šunda, koji se često lansira kroz memoare, feljtone i druga stranački obojena glasila sa zlom namjerom da će nekada neko to koristiti kao istorijski izvor, odnosno za potvrdu svojih stavova.

Nameće se i pitanje: ko zloupotrebljava istoriju – pisci udžbenika, ili oni koji su spremni da je falsifikuju kako bi je zloupotrijebili u svoje političke ciljeve? Ovi drugi ne žele da čuju ništa iz naše istorije što im se ne sviđa. Oni upravo žele da svu našu prošlost strpaju u Prokrustovu postelju čije dimenzije bi oni odredili. Za njih nije važno kako se nešto dešavalo u našoj prošlosti, već kako bi trebalo da se desilo da bi se oni u „bistrenju” svoje politike mogli pozvati na istoriju. No, kako mnogo toga ne ide u prilog njihovim „tumačenjima”, krivi su im udžbenici istorije. Mnogi naši političari odavno zaboravljaju na riječi Čerčila u obraćanju Englezima još daleke 1940. godine: „Ako započnemo svađu između prošlosti i sadašnjosti, uvidjećemo da smo izgubili budućnost”. Mi, nažalost, to nemilosrdno činimo gotovo čitav jedan vijek.⁶

Da se vratimo malo unazad radi određenih poređenja sa sadašnjim stanjem.

Ako uporedimo razloge razbijanja Jugoslavije i stanje nakon toga sa stanjem u doba održavanja Berlinskog kongresa, vidjećemo niz zabrinjavajućih sličnosti. Naime, iako u vrijeme održavanja Berlinskog kongresa (1878) ne postoji Novopazarski sandžak, Austrougarska, iz svojih političkih interesa, „vaskrsava” to ime. Time je, kako reče Cvijić, „stvoren (...) leglo stalnih nemira i opasnosti za mir, naročito namješteno bure puno baruta pored velike vatre, koja ga sa svih strana liže”⁷. I u ovom slučaju, dakle, politika radi svojih ciljeva falsifikuje istoriju, jer su tada na području tzv. Novopazarskog sandžaka postojala dva sandžaka, Pljevaljski sa tri kaze (pljevaljska, prijepoljska i pribojska) i Sjenički sa četiri (sjenička, bjelopoljska, novovaroška i donjokolašinska), dok je Novi Pazar pripadao Prištinskom, a Berane i Plav Pećkom sandžaku.⁸

⁶ Potpunije: Miloš Starovlah, *Napad na udžbenike ili nasilje nad istorijom*, Knjiga o knjigama, Pljevlja, 2003, str. 162–169.

⁷ Jovan Cvijić, *Sabrana dela*, knjiga III, Beograd 1987, str. 169.

⁸ Novica Rakočević, *Politički odnosi Crne Gore i Srbije 1903–1918*, Cetinje, 1981, str. 140.

Tada Austrougarska angažuje Ludvika Tolacija da piše istoriju Bosne tako da se „Istorija Bosne mora shvatiti kao jedan istorijski organizam, koji se potpuno samostalno razvijao”.⁹ U istom cilju 1890. godine napisana je i Gramatika bosanskog jezika, koju neki autori naših udžbenika prilažu za ilustraciju kako izgleda jedan od udžbenika, umjesto toliko crnogorskih udžbenika, štampanih u Crnoj Gori, počevši od prvog bukvara pa sve do naših dana.

Slično se dešava i sa tzv. Novopazarskim sandžakom „koji ima položaj umetnute zemlje između triju država, koje imaju slične političke težnje Srbije i Crne Gore, s jedne i Austro-Ugarske s druge strane”.¹⁰ Nakon uspostavljanja vojnog garnizona i konzulata u Pljevljima, Austrougarska dovodi za vicekonzula Teodora Ipena sa zadatkom da piše Istoriju „Novopazarskog sandžaka i Kosova”, da bi dokazao njihov autonomni razvitak, odnosno njihovu odvojenost od Srbije i Crne Gore i kako navodno najveći dio stanovništva pomenutih oblasti pripada „bosanskom plemenu”. Međutim, opšte je poznato da je većina pravoslavnog stanovništva tzv. Novopazarskog sandžaka porijeklom iz Crne Gore i Hercegovine. Na primjer, na području Pljevalja više od 80% stanovnika je porijeklom iz Crne Gore, osobito sa područja Pive, Durmitora i Drobnjaka, dok su se Muslimani neprekidno doseljavali iz oslobođenih krajeva Crne Gore i Srbije, pa iz Bosne i Hercegovine, poslije Berlinskog kongresa, a osobito poslije aneksije Bosne i Hercegovine (1908), kada se doseljava veliki broj muslimanske sirotinje, tzv. muhadžera, što Austrougarska uveliko koristi za raspirivanje mržnje, s jedne strane, Srba i Crnogoraca, a s druge Muslimana. Na jednoj strani se pojavljuje kao zaštitnica Srba, na drugoj stalno upozorava Muslimane na opasnost od dolaska Srbije i Crne Gore, i podstiče donošenje Sjeničke rezolucije 1917. godine kojom se traži pripajanje tzv. Novopazarskog sandžaka Bosni i Hercegovini. Nekoliko sličnih dokumenata, odnosno pisama Hitleru, Musoliniju i Antu Paveliću, opet uz potporu okupatora, donošeno je i tokom Drugog svjetskog rata, u kojima se posebno naglašava da su Muslimani narod hrvatskog porijekla i da oni bježe od srpskog zuluma.

⁹ Vera Krišik-Bukić, *Paralele u koncepciji bosanske nacije s kraja 19. i kraja 20. vijeka*, Istorijska nauka u Bosni i Hercegovini u razdoblju 1990–2000, Sarajevo, 2003, str. 123.

¹⁰ Jovan Cvijić, *n. d.*, str. 119.

Čudno je da većina naših istoričara, koji sve ovo znaju, i dalje uporno upotrebljavaju, kao naziv za područje sjeverne Crne Gore i Raške oblasti – Sandžak, odnosno Novopazarski sandžak.

Iskreno se plašim da se nešto slično ne desi i sa imenom naše Crne Gore, čije ime toliko napadno zamjenjujemo riječju Montenegro.

Mi smo danas, kao narod u cjelini, toliko opterećeni politikom da smo gotovo zaboravili na svakodnevne brige i poslove. Čak i u našim selima, gdje se uvijek prvenstveno govorilo o potrebama domaćinstva, sada se najčešće čuju političke rasprave. I na bilo kom drugom okupu, čak i u šetnji, uglavnom se raspravlja o politici. Pogledajte i naše novine, u svima su na prvim stranama politički događaji i to ne samo oni koji su direktno vezani za nas, a o obrazovanju se tek ponekada, bolje rečeno sasvim rijetko, nađe pokoji člančić i to više u službi politike nego škole. I o privredi, da nije sve češćih štrajkova, bila bi slična situacija.

Kod nas je odavno politika u prvom planu. Zašto? Dobrim dijelom i zbog toga što se, nažalost, od politike, u odnosu na standard velikog dijela građana, dosta dobro živi, te da bi se u nju uključili mnogi „dušebrižnici” za položaj nacije. Ako je Crna Gora srećna i demokratska zemlja, onda će u njoj, bez obzira na nacionalno i političko određenje, biti dobro svima, a ako to nije sve više će biti nacionalnih „zaštitnika”, koji će radi svoje fotelje stalno govoriti o ugroženosti naroda kome pripadaju. Inače, mi smo se u Crnoj Gori po toliko osnova žestoko podijelili da bismo mogli dijeljenje proglasi za nacionalnu računsku radnju; od kojih je posebno opasna najnovija podjela na „stopostotne” Srbe i „stopostotne” Crnogorce. Ako je ne objasnimo, loše nam se piše, jer ta podjela ide samo naruku onima koji iskreno ne vole Crnu Crnu. Činjenica da i dva rođena brata se oko toga žestoko svađaju je najbolji dokaz besmisla takvih podjela. Čudno je da te podjele dobrim dijelom podstiče politika, jer ih na neki čudan način vezuju za nezavisnost Crne Gore. Međutim, kada to u većini žele građani Crne Gore, što je nesporno, ona, razumije se, može biti samostalna pa da su svi njeni građani „stopostotni” Srbi. Uostalom, ona je to bila, ne samo nezavisna, već i jedna od najstarijih evropskih država i onda kada je smatrana Srpskom Spartom. Inače, kada se radi o naciji, tu ne odlučuje samo sadašnje, već i prethodna pokoljenja. Ili kako kaže Berđajev: „Nacija je (...) vječno živi subjekat istorijskog procesa; u njoj žive sva minula pokoljenja ništa manje od sadašnjeg pokoljenja. Život naroda – nacionalni život to je neraskidiva veza

sa precima i poštovanje njihovih zavjeta”¹¹. Naciju prvenstveno afirmišu njeni korifeji, a naši su za sebe smatrali i da su Crnogorci, ali da su i Srbi. No, nije bitno za napredak Crne Gore kako se ko izjašnjava, već koliko je iskreno voli i koliko je spreman da radi za njeno dobro.

Bojim se da ni danas nije mali broj (iz raznih struktura) onih koji navodni spas vide izvan granica Crne Gore. Lalić bi rekao: „Kad se naši podijele pa se počnu nadmudrivati ko će koga bolje ocrniti, zaista mogu daleko stići. Strah me da te mržnje ne prenesu na djecu”¹².

Da se mržnja ne bi prenosila na djecu, treba ih, odnosno školu, osloboditi svakodnevne politike, koja je najčešće prožeta opasnim međusobnim svađama. O tome, razumije se, prvenstveno treba voditi računa kod donošenja nastavnih planova i programa, odnosno kod izbora nastavnih sadržaja. U nastavnom planu istorije posebna pažnja treba biti posvećena izboru nastavnih sadržaja iz novije naše istorije, u kojoj još uvijek ima mnogo toga nerazjašnjenog, što mnogi zloupotrebljavaju, tražeći u tim istorijskim zbivanjima potvrdu svoje današnje politike.

Opšte je poznato da u udžbeniku ne bi smjelo da stoji ništa što nije tačno utvrđeno, a toga, nažalost, ima mnogo u novijoj prošlosti; pa ni ono što je tačno, ako iz njega proističu loše poruke. Davno je rečeno da katkad istina rečena u lošoj namjeri može biti gora od najgore laži. To posebno može biti opasno kad se detaljnije raščlanjuju razni oblici genocida, koji nastaju kao posljedica međunacionlnih sukoba, a koje su činili loši ljudi, s jedne strane iz redova Srba ili Crnogoraca nad Muslimanima, a s druge strane neki Muslimani nad njima. Da bi se to izbjeglo, treba posebno biti obazriv u tumačenju novije istorije, koja je u pisanju nekih autora obojena prистраšnošću, zavisno od njihovog političkog (stranačkog) opredjeljenja, odnosno od nacionalne pripadnosti. Zbog toga ne bi trebalo ići u detaljniju analizu događaja iz novije istorije, osobito iz posljednjih stotina godina. Po našem mišljenju trebalo bi skratiti program iz naše novije istorije, kada se radi o osnovnoj školi, a u srednjoj ići na obradu putem referata koje bi pripremali učenici, da pi se prilikom rasprave skrenula pažnja na određene okolnosti u kojima su se dešavale neke loše stvari.

Naši udžbenici istorije, pa čak i nastavni planovi i programu od 1945. godine pa sve do danas su manje ili više opterećeni politikom. Tako, na

¹¹ Nikolaj Berđajev, *navedeno djelo*, str. 77.

¹² Mihailo Lalić, *Dokle gora zazeleni*. Beograd, 1982, str. 329.

primjer, u Nastavnom planu i programu istorije iz 1948. godine, među zadacima nastave istorije se posebno podvlači „da razvija nepomirljivu mržnju prema neprijateljima otadžbine i prema svima onima koji rade protiv tekovina narodnooslobodilačke borbe”¹³. Iako se zna da mržnja i škola nikada ne mogu ići zajedno.

Iz škole, dakle, treba obavezno protjerati politiku. U školskim zakonima Kraljevine Jugoslavije, kojoj ništa pozitivno ne priznajemo, a koji su rađeni po uzoru na najpoznatije zakone pisane za školsku upotrebu, nastavno osoblje se nije smjelo aktivno uključivati u politiku. Naime, „Nastavnik je bio dužan davati primjer građanske, verske, političke i kulturne trpeljivosti, zato on ima izbjegavati sve akcije privatnog i javnog, naročito čisto političkog karaktera, koje mogu dovesti do ove netrpeljivosti. Toga radi nastavnici ne mogu biti članovi organizacija koje su u ma kom pogledu štetne po ciljeve učiteljskih škola niti se zanimati poslovima koji se ne slažu sa natavničkim pozivom”¹⁴.

Kod nas danas, čak i prilikom upisa učenika u prvi razred osnovne škole, nepotrebno se insistira na njihovoj nacionalnoj pripadnosti. Iako još uvijek kod nas nijesu dovoljno raščišćeni pojmovi: narod, nacija, narodnost, nacionalna manjina, etnička grupa i sl. Kakvo će tek zlo, odnosno podjele izazvati odvojena nastava pojedinih nastavnih predmeta, osobito maternjeg jezika i istorije, na čemu insistiraju pojedine političke partije, među učenicima istog razreda prema nacionalnoj, odnosno političkoj pripadnosti njihovih roditelja?!

U nastavi istorije moramo da izbjegavamo sve krajnosti koje su danas česte u našem društvu, kao i one koje su ponekad prisutne i u istorijskoj nauci. Pri tome moramo pronaći pravi odgovor na sljedeća pitanja: Kako osloboditi istoriju Kraljevine Jugoslavije od neobjektivne kritike? Kako istoriju Narodnooslobodilačke borbe svesti na pravu mjeru, bez njene suviše glorifikacije, ali i bez nipodaštavanja veličine i značaja oslobodilačke borbe? Kako u poratnom periodu odvojiti progres od grešaka koje su ga usporavale i pogrešno usmjeravale? Kako se oduprijeti subjektivnim pritiscima još uvijek živih aktera ovih događaja, kao i pritiscima raznih političkih grupacija i stranaka?

Ukupna situacija, u kojoj se danas odvija nastava istorije, naročito novije istorije, neobično je složena. Mnogo je teško, osobito natavnicima-

¹³ Nastavni plan i program za osnovne škole, Cetinje, 1948.

¹⁴ Zakon o učiteljskim školama, Prosvetni glasnik, br. 9–1929, član 61.

ma koji neposredno izvode nastavu istorije, proći kroz sve scile i haribde. Kažem proći, jer ih nastavnici, za razliku od uvažene gospode naučnika, ne mogu zaobilaziti. No, nastavnike ne treba upozoravati da je sveta dužnost svugdje, osobito u nastavi, poštovanje istine i pravde, kao i razvijanje druželjublja i ljubavi među djecom i narodom. Istina, bilo je u novijoj istoriji mnogo grešaka i grijehova, mada ne podjednako od svih aktera. Ali nije osobit problem ako se neki grijehovi ne pomenu (u Kuranu piše: „Kada bi Alah kažnjavao za svako učinjeno zlo, ne bi na zemlji ostalo ni jedno živo biće”), ali je golema nepravda i grijeh ako ih nekome nevinom pripišemo.

Mi ne možemo i ne treba da bježimo od naše istorije. Ona je takva kakva je, ali možemo, i to nam je dužnost najsvetija, da njen tok pošteno i stručno objašnjavamo. Pri tome se moramo čuvati od uopštenih kvalifikacija, osobito negativnih, za pojedine narode. Nema, zna se, dobrih i loših naroda, već ima u svim narodima dobrih i loših ljudi. Za zločine koje čine pojedinci lično, ili svojom naopakom politikom, ne može se cio narod okriviti. Moramo, dakle, bježati od mržnje i nepotrebnih uvreda, jer kako kaže biblijska mudrost: „Udarac bičem ostavlja modrice, a udarac jezikom lomi kosti”. A Balzak reče: „Ljudsko srce ima granica u ljubavi, ali nema u mržnji.” Mržnja je kao korov, ako se od njega ne branite, sve plemenito će isčeznuti.

Da bi se mnoge teškoće vezane za školu lakše prevazišle, dozvolimo već jednom da o školi odlučuju ljudi koji su se za taj posao pripremali i kojima će nauka biti važnija od političke pripadnosti.

Miloš STAROVLAH

POLITICS AND HISTORY CLASSES

Summary

Politics and history classes have always had some mutual influence. However, since 1945. year, in our areas history is often a handmaid of politics.

In such circumstances, especially the difficult situation was for authors of history textbook. It is widely known that the textbooks should contain only properly authenticated facts.

But when we talk about the past 70 years, many events are not scientifically verified, and what is worse, a lot of black and white techniques were used where the color scheme is more dependent on political orientation of the writer than of historical

fact. In all this there is often a hatred of the other side, and hatred and schools should not be together.

After the end of World War II, there was an excessive glorification of NOB and its leader. Today, again, there is a ruthless critique of everything that was done in the first fifty years after the war, except that the term „fifth column” has been replaced with „commies”.

Before the writer of history textbooks there is more difficult solvable dilemma: how to rid history of the Kingdom of Yugoslavia from the biased criticism, how to reduce NOB history to the right extent, in the postwar period how to separate the progress of faults that are hindering it and how to relieve the pressures of politics.

At the end there is the question of who abuses history: historians of crafts, textbook writers, teachers in schools or those who keep trying to forge in order to be able to use to justify their political goals. To successfully counter the latter it is necessary to free from the pressures of politics history, especially the teaching of history and school in general.

